

ДОСТУПНІСТЬ МУЗЕЇВ ДЛЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ЯК СТАНДАРТ СУЧАСНОСТІ

Володимир ШЕВЧЕНКО,
доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, професор
кафедри сурдопедагогіки
та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка
Українського державного університету імені
Михайла Драгоманова

Музей – це не лише сховище артефактів, це насамперед простір, у якому народжується культурна взаємодія. Доступність музеїв для осіб з порушеннями слуху – важливий аспект, який визначає рівень інклюзивності та сучасності культурних установ.

Музеї повинні бути доступними для всіх, незалежно від фізичних можливостей. Чому це важливо? За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад 5% населення світу має порушення слуху, і ця кількість зростає. Тому музеї мають адаптуватися, щоб забезпечити рівні можливості для всіх відвідувачів. Доступність музеїв – це не лише питання соціальної справедливості, а й можливість залучити ширшу аудиторію, зробити культуру справді відкритою для кожного. У світі інформація передається переважно через аудіальні канали, тому люди з порушеннями слуху часто зустрічаються з бар'єрами при відвідуванні музеїв та інших культурних закладів.

На жаль, реальність показує, що для осіб з порушеннями слуху похід у музей часто супроводжується перешкодами:

Перше – відсутність візуальної інформації. Це означає, що експонати не мають текстових описів або субтитрованого відеосупроводу. Людина не може повноцінно сприйняти зміст експозиції.

Друге – нестача екскурсій жестовою мовою. Навіть якщо музей проводить екскурсії для таких осіб, далеко не завжди передбачено супровід перекладача жестової мови.

Третє – акустичні умови. У багатьох музеях є проблеми зі звукоізоляцією, шумом, що ускладнює користування слуховими апаратами або системами імплантаційного слухопротезування.

Четверте – персонал не підготовлений до комунікації з людьми з порушеннями слуху, не володіє навіть базовими фразами жестової мови.

Ми не маємо починати цю роботу з нуля. Існують документи, які чітко визначають обов'язки держав і установ, зокрема:

- Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю закріплює право на рівний доступ до культурних цінностей.
- В українському законодавстві діють положення Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю», а також постанова Кабінету Міністрів про забезпечення доступності об'єктів культури.

Цінними є приклади успішних практик в інших країнах (наприклад, США, Європа). У США багато музеїв використовують планшети або сенсорні панелі з відео жестовою мовою. В Європі існують мобільні додатки, які синхронізуються з експозицією та надають інформацію у зручному форматі – текстом, жестовою мовою або через субтитри. Ці рішення – не фантастика. Вони реальні й ефективні.

Сучасні рішення для забезпечення доступності

- Візуальні матеріали:
  - Субтитри та титри: приклади використання у відеоматеріалах та інтерактивних експозиціях.
  - Текстові описи: забезпечення детальних описів експонатів.
  - Інфографіка та піктограми: використання візуальних символів для навігації та надання інформації.
- Технології:
  - Мобільні додатки з текстовими та візуальними гідами.

- QR-коди з посиланнями на інформацію жестовою мовою.
- FM-системи або Bluetooth-системи для відвідувачів зі слуховими апаратами.

Жестова мова в музеях: ключовий елемент інклюзії

- Екскурсії жестовою мовою: організація екскурсій з перекладачем жестової мови.
- Відеогіди жестовою мовою: створення відеоматеріалів з перекладом основної інформації про музей та його експонати.
- Навчання персоналу основам жестової мови: забезпечення можливості базового спілкування з відвідувачами.

Навчання та підвищення кваліфікації персоналу

- Важливість навчання персоналу: підвищення обізнаності про потреби відвідувачів з порушеннями слуху.
- Програми навчання: організація тренінгів з основ жестової мови, етикету спілкування та використання допоміжних технологій.
- Залучення експертів: співпраця з організаціями державного та недержавного сектору, що представляють інтереси осіб з порушеннями слуху.

Фінансування та підтримка інклюзивних проєктів

- Джерела фінансування: державні програми, гранти, спонсорська підтримка.
- Залучення громадськості: організація збору коштів та волонтерська допомога.
- Державно-приватне партнерство: співпраця між музеями, бізнесом та громадськими організаціями.

Майбутнє доступних музеїв в Україні

- Розвиток технологій: інтеграція нових технологічних рішень для покращення доступності (наприклад, штучний інтелект для перекладу жестової мови в реальному часі).
- Розширення співпраці: залучення більшої кількості музеїв до інклюзивних ініціатив.

- Підвищення обізнаності: проведення інформаційних кампаній для привернення уваги до потреб відвідувачів з порушеннями слуху.

Серед українських музеїв уже є позитивні приклади: в окремих з них уже створено відеогіди жестовою мовою, обладнано зали індукційними петлями. Це ще поодинокі ініціативи, але вони показують, що зміни можливі.

Один із найважливіших аспектів в цьому питанні – це навчання працівників. Персонал повинен не лише знати, що таке інклюзія, а й уміти спілкуватися та реагувати на потреби людей з порушеннями слуху. Це можна забезпечити через:

- Тренінги з жестової мови.
- Навчання правилам етикету.
- Ознайомлення з технічними засобами підтримки.

Узагальнюючи зазначимо, що для відвідувачів з порушеннями слуху музей повинен мати такий вид:

- У кожного відвідувача є персоналізований гід жестовою мовою.
- Штучний інтелект в режимі реального часу перекладає екскурсію.
- Усі відео – з субтитрами, а співробітники – підготовлені до інклюзивного спілкування.

Це не мрія, а цілком досяжна реальність за умов системної роботи.

Отже, доступність музеїв для осіб з порушеннями слуху – це не лише дотримання міжнародних і національних стандартів. Це – прояв поваги до людської гідності, внесок у формування суспільства, в якому кожен почувається важливим. Музей має бути відкритим простором, в якому кожен, незалежно від порушення слуху, може пізнавати, надихатися й відчувати себе частиною культурного процесу.

Шляхи забезпечення доступності для осіб з порушеннями слуху	
Субтитри та відео з жестовою мовою	Більшість музеїв використовують мультимедійні матеріали, відеоекспозиції, інтерактивні інсталяції. Важливо, щоб такі матеріали були оснащені субтитрами або мали переклад жестовою мовою.

Аудіогіди з текстовим супроводом	Стандартні аудіогіди повинні мати альтернативу у вигляді текстових матеріалів або цифрових додатків, що дозволять особам з порушеннями слуху повністю сприймати інформацію.
Екскурсії з перекладом на жестову мову	Проведення спеціальних екскурсій із залученням перекладачів жестової мови або використанням сучасних технологій жестової мови сприяє повноцінному культурному досвіду.
Візуальна інформативність	Інформаційні таблички, інфографіка та інтерактивні панелі, детальні описи експонатів, візуальні символи для навігації можуть бути ефективним способом передачі інформації без необхідності звукового супроводу.
Сучасні цифрові технології	Мобільні додатки з адаптованими матеріалами та візуальними гідами, QR-коди для завантаження текстових описів експонатів, а також віртуальні тури з текстовим або жестовим супроводом значно покращують доступність музеїв.
Акустичні проблеми в приміщеннях музею	<p>1. <i>Надмірний рівень фонових шумів</i> Велика кількість відвідувачів створює шумовий фон, що заважає розпізнавати звуки. Робота кондиціонерів, вентиляції або інших технічних систем додає небажаний шум. Відлуння кроків і голосів у великих залах підсилює загальну акустичну плутанину.</p> <p>2. <i>Відлуння та реверберація</i> Високі стелі та тверді поверхні (бетон, мармур, скло) сприяють відбиванню звуку, що робить мову нерозбірливою. Затримка відбитого від твердої поверхні звуку ускладнює розпізнавання слів, особливо для тих, хто користується слуховими апаратами або кохлеарними імплантами.</p>

	<p>3. <i>Відсутність або недостатність звукоізоляції</i> Якщо в музеї проводять кілька екскурсій одночасно, звукові хвилі змішуються, що ускладнює сприйняття інформації. Відсутність окремих тихих зон може бути проблемою для людей із сенсорними чутливостями.</p> <p>4. <i>Проблеми з якістю та гучністю аудіоінформації</i> Аудіогіди можуть мати слабкий або неякісний звук, який важко розпізнати навіть із слуховими апаратами. Не всі аудіоматеріали мають текстові альтернативи чи жестову мову.</p> <p>5. <i>Відсутність систем звукової індукції</i> У багатьох музеях немає FM- або Bluetooth- систем для підключення слухових пристроїв, які допомагають користувачам отримувати чистий звук без сторонніх шумів.</p>
Персонал	<p>Однією з основних проблем у забезпеченні доступності музеїв для осіб з порушеннями слуху є недостатня підготовка персоналу. Навіть за наявності відповідних технічних засобів та адаптованих експозицій, комунікаційні бар'єри між відвідувачами та співробітниками музею можуть суттєво ускладнювати інтеграцію людей з порушеннями слуху в культурне середовище.</p> <p style="text-align: center;">Шляхи вирішення</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Тренінги для персоналу – навчання базовим фразам жестової мови, ефективній альтернативній комунікації та методам залучення відвідувачів з порушеннями слуху. ✓ Розробка інструкцій – створення зрозумілих алгоритмів дій для працівників, щоб вони знали, як допомогти таким відвідувачам. ✓ Використання візуальних засобів
	<p>комунікації – наявність блокнотів, планшетів або інформаційних стендів, що допомагають встановити контакт із відвідувачами.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Зміна культури обслуговування – проведення просвітницьких кампаній серед музейних працівників щодо важливості доступності та інклюзії.
<p>Музейний простір має бути відкритим для всіх, а персонал – готовим допомогти кожному відвідувачу відчути себе комфортно!</p>	